

МОТИВИ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

MOTIVES OF CREATIVE ACTIVITY OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN

У статті розглянуто проблему мотивації творчої діяльності молодших школярів. Наголошено на необхідності розвитку фантазії учнів як важливого чинника становлення їхньої творчої особистості. Підкреслено, що молодший шкільний вік є сензитивним періодом для розвитку фантазії, а тому завданням сучасної початкової школи є використання сприятливого для розвитку цієї психічної функції періоду.

На основі теоретичного аналізу наукових психолого-педагогічних досліджень, а також отриманих результатів емпіричного дослідження виявлено мотиви творчої діяльності молодших школярів, зокрема мотиви створення нових образів фантазії. З'ясовано, що все різноманіття мотивів творчої діяльності молодших школярів можна представити у вигляді трьох взаємопов'язаних груп: безпосередньо-спонукальні мотиви, засновані на емоційних проявах учнів; перспективно-спонукальні мотиви, засновані на розумінні значущості творчої діяльності; пізнавально-спонукальні мотиви, засновані на отриманні задоволення від самого процесу пізнання творчої діяльності.

Разом із тим визначено якісні компоненти (потребнісно-мотиваційний, інформаційно-пізнавальний, цілеутворювальний, операційно-результативний, емоційно-почуттєвий) та рівні (високий, середній, низький) розвитку фантазії молодших школярів.

Виявлено, що створення дітьми нових образів фантазії зумовлено різними мотивами, зокрема прагненням нових вражень, бути співучасниками цікавих подій, освоєнням та пізнанням навколишнього світу (пізнавальний мотив); прагненням до схвалення, творчих досягнень і успіхів у творчій діяльності (мотив самоствердження); прагненням розкрити власний творчий потенціал (мотив самовираження, самореалізації); прагненням хоча б подумки здійснити свої потаємні, але поки що нездійсненні бажання (мотив реалізації власних бажань); прагненням протистояти психологічній напрузі (мотив самоцілення, самозахисту).

Ключові слова: мотиви творчої діяльності, творча особистість, молодші школярі, вербальна і невербальна фантазії, розвиток фантазії, якісні компоненти фантазії, рівні розвитку фантазії.

The article deals with the problem of motivating the creative activity of younger schoolchildren. Emphasis is placed on the need to develop students' imagination as an important factor in the formation of their creative personality. It is emphasized that primary school age is a sensitive period for the development of imagination, and therefore the task of a modern primary school is to use a period favorable for the development of this mental function.

On the basis of the theoretical analysis of scientific psychological and pedagogical research, as well as the obtained results of empirical research, the motives of the creative activity of younger schoolchildren, in particular, the motives of creating new images of fantasy, were identified. It was found that all the variety of motives for the creative activity of younger schoolchildren can be presented in the form of three interrelated groups: directly motivating motives based on emotional manifestations of students; promising motivational motives based on understanding the importance of creative activity; cognitive motivational motives, based on getting satisfaction from the very process of learning creative activity.

At the same time, the qualitative components (need-motivational, informational-cognitive, goal-creating, operational-resultative, emotional-sensual) and levels (high, medium, low) of the development of imagination of younger schoolchildren were determined.

It was revealed that children's creation of new fantasy images is determined by various motives, in particular, the desire for new impressions, to be co-participants in interesting events, mastering and learning about the surrounding world (cognitive motive); striving for approval, creative achievements and success in creative activity (motive of self-affirmation); the desire to reveal one's own creative potential (the motive of self-expression, self-realization); the desire, at least mentally, to fulfill their secret, but so far unfulfilled desires (the motive for realizing one's own desires); the desire to resist psychological stress (the motive of self-healing, self-defense).

Key words: motives of creative activity, creative personality, younger schoolchildren, verbal and non-verbal fantasy, development of fantasy, qualitative components of fantasy, levels of fantasy development.

УДК [159.954.2-043.86]-053.5
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.60.15>

Чорна О.М.

к.психол.н.,

доцент кафедри психології та соціальної роботи

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Одним із першочергових завдань сучасної початкової школи є розвиток творчої особистості молодшого школяра, здатної, окрім набуття повноцінних читацьких, мовленнєвих, обчислюваних умінь та навичок, узагальнених знань про навколишній світ у його зв'язках і залежностях, до творчого самовираження та самоствердження.

Реалізація цього завдання у початковій школі може бути здійснена за умови продуктивного використання у навчальній діяльності тих психологічних надбань дошкільного віку, які утворюють внутрішні ресурси подальшого особистісного розвитку дітей молодшого

шкільного віку. Одним із таких ключових новоутворень дітей дошкільного віку виступає фантазія, яка є основною характеристикою творчої особистості, її діяльності (О. Губенко, В. Клименко, Г. Костюк, О. Кульчицька, В. Моляко, В. Рибалка, В. Роменець, С. Сисоєва, О. Савченко).

Сензитивним періодом для розвитку фантазії, за визначенням психологів (Г. Костюк, В. Моляко, В. Рибалка, В. Роменець), є дошкільний, а також молодший шкільний вік. Тому завдання сучасної початкової школи полягає у необхідності використати сприятливий для розвитку цієї психічної функції період.

У теоретико-емпіричних наукових дослідженнях сучасних українських та зарубіжних психологів і педагогів розкрито актуальні напрями вивчення окресленої проблеми, зокрема формування фантазії на ранніх стадіях онтогенезу, психологічні механізми її функціонування (О. Голюк, І. Грузинська, В. Іванова, Н. Мацько, Н. Пахальчук, Л. Подоляк), розвиток фантазії обдарованих дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (І. Карабаєва, М. Коновальчук, Т. Яценко), розвиток фантазії дітей з особливими потребами (К. Речицька, К. Сошина), розвиток фантазії як компонента становлення суб'єктності молодших школярів (І. Тітов), технології розвитку фантазії у молодших школярів (І. Барташнікова, О. Барташніков, С. Гін, Л. Макрідіна, О. Тетеріна, Л. Ткач, Л. Шрагіна).

Науковці визначають творчу діяльність молодших школярів як продуктивну форму діяльності учнів початкової школи, спрямовану на оволодіння творчим досвідом пізнання, створення, перетворення, використання у новій якості об'єктів матеріальної і духовної культури в процесі освітньої діяльності, організованій у співпраці з учителем [1; 7].

Молодший шкільний вік є сензитивним періодом для активного формування мотивації творчої діяльності [2; 3; 5; 6; 8]. На основі теоретичного аналізу наукових психолого-педагогічних досліджень, а також отриманих результатів емпіричного дослідження виявлено, що все різноманіття мотивів творчої діяльності молодших школярів можна представити у вигляді трьох взаємопов'язаних груп: 1) безпосередньо-спонукальні мотиви, засновані на емоційних проявах дитини: прагнення новизни, зацікавленість, захопленість творчою діяльністю; творча особистість учителя, цікаве, нестандартне подання матеріалу, використання творчих завдань; бажання отримати похвалу безпосередньо за виконання творчого завдання; страх перед учителем, страх бути покараним, отримати негативний відгук, небажання бути об'єктом обговорення тощо;

2) перспективно-спонукальні мотиви, засновані на розумінні значущості творчої діяльності: усвідомлення соціального, практичного її значення, тих чи інших конкретних знань та вмінь; очікування у перспективі отримання похвали, визнання, успіху; розвинене почуття відповідальності; творче самовираження; підвищення свого особистого соціального статусу, адекватності самооцінки своїх творчих досягнень, можливостей, здібностей тощо;

3) пізнавально-спонукальні мотиви, засновані на отриманні задоволення від самого процесу пізнання творчої діяльності: інтерес до знань, творчості, творчої діяльності; допит-

ливість, прагнення опанувати творчі вміння та способи реалізації творчої діяльності; захопленість самим процесом вирішення творчих пізнавальних завдань; вирішення протиріч між наявним досвідом, внутрішніми спонуканнями та зовнішніми соціальними нормами та правилами тощо.

Із метою виявлення мотивів творчої діяльності молодших школярів, зокрема мотивів створення нових образів фантазії, а також визначення якісних показників (компонентів) та рівнів розвитку фантазії учнів нами було проведено емпіричне дослідження, у якому було задіяно: 52 учні 1-х класів, 50 учнів 2-х класів, 52 учні 3-х класів, 50 учнів 4-х класів комунального закладу «Навчально-виховний комплекс: загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів – гімназія № 30 імені Тараса Шевченка Вінницької міської ради», комунального закладу «Спеціалізована загальноосвітня школи І ступеня з поглибленим вивченням іноземних мов № 25 Вінницької міської ради», Тульчинської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 2 Тульчинської районної ради Вінницької області, а також батьків учнів та їхніх учителів.

Аналіз результатів, отриманих унаслідок застосування методики «Завершення фігур» Е. Торренса, адаптованої І. Аверіною, О. Щєблановою [4], та методики «Вербальна фантазія» Р. Немова [4], результатів експертних оцінок учителів та батьків щодо творчих проявів учнів, доступних прямому спостереженню, а також результатів наших власних спостережень дав нам змогу виявити якісні показники (компоненти) та кількісні показники (рівні) розвитку невербальної та вербальної фантазії у молодших школярів. Установлено, що для більшості учнів характерні низький і середній рівні розвитку фантазії (табл. 1–3).

Із метою з'ясування сприйняття вчителями й батьками рівнів творчого самовиявлення учнів ми використали їхні експертні оцінки. Для цього був застосований експрес-метод Д. Джонсона [4]. Застосування t-критерію Стюдента підтвердило наявність значущих відмінностей в оцінюванні батьками й учителями творчих проявів молодших школярів. З'ясовано, що в середньому батьки оцінюють рівень розвитку фантазії власних дітей вище, ніж учителі (у 1-х класах – 22,58 проти 19,83; у 2-х – 21,5 проти 18,56; у 3-х – 20,42 проти 17,76; у 4-х – 18,46 проти 17,45), і дана різниця є статистично значущою на рівні $p \leq 0,05$ (табл. 3).

Розвиток фантазії молодших школярів характеризується, на нашу думку, такими якісними показниками (компонентами) [9]:

Потребнісно-мотиваційний компонент. Потреба у творчій діяльності, зокрема у фантазуванні. Бажання та інтерес до творчого уявлення, фантазування. Потреба у нових враженнях, освоєнні та пізнанні навколишнього

Таблиця 1

**Відсотковий розподіл учнів за рівнями розвитку невербальної фантазії
(за методикою «Завершення фігур» П. Торренса)**

Рівні розвитку фантазії (%)	1 клас	2 клас	3 клас	4 клас
Високий	5	12	16	18
Середній	49	57	56	56
Низький	46	31	28	26

Таблиця 2

**Відсотковий розподіл учнів за рівнями розвитку вербальної фантазії
(за методикою «Вербальна фантазія» Р. Немова)**

Рівні розвитку фантазії (у%)	1 клас	2 клас	3 клас	4 клас
Високий	9	13	15	16
Середній	53	56	57	54
Низький	38	31	28	30

Таблиця 3

Оцінювання батьками й учителями рівня розвитку фантазії дітей (за Д. Джонсоном)

Класи	Батьки				Вчителі			
	мін.	макс.	сер.	станд. відх.	мін.	макс.	сер.	станд. відх.
1	15	38	22,58	4,97	10	33	19,83	6,48
2	14	35	21,50	4,51	11	33	18,56	4,70
3	12	29	20,42	3,86	11	30	17,76	4,73
4	13	30	18,46	4,11	12	30	17,45	4,16
Разом	12	38	21,00	4,51	10	33	19,52	5,08

світу (пізнавальний мотив). Прагнення до схвалення, творчих досягнень і успіхів у пізнавально-творчій діяльності (мотив самоствердження). Прагнення розкрити власний творчий потенціал (мотив самовираження, самореалізації).

Інформаційно-пізнавальний компонент. Глибокий інтерес до пізнання, відкриття, створення нового. Здатність до постановки проблемних запитань, пошуків шляхів їх вирішення.

Цілеутворювальний компонент. Здатність до планування та програмування майбутніх дій творчої діяльності. Здатність уявляти результат творчої діяльності ще до її початку, а також кінцевий її продукт. Постановка творчих цілей, формування творчих планів на майбутнє, прагнення заглянути в майбутнє, уявити його більш досконалим. Здатність уявляти майбутнє в образах, у реальних і навіть фантастичних уявленнях. Породження задуму створення творчого продукту, а також визначення плану реалізації цього задуму.

Операційно-результативний компонент. Володіння технікою фантазування. Здатність розпочати, продовжити і плідно завершити створення нового витвору фантазії. Продуктивність, гнучкість, оригінальність, розробленість у створенні нових творчих продуктів.

Емоційно-почуттєвий компонент. Емоційні та почуттєві реакції особистості, що спонука-

ють, супроводжують та закріплюють результати об'єктного й суб'єктного творення: здивування, захоплення, натхнення, радість, задоволення і т. д. Яскраві образи уяви підсилюють емоційний тонус діяльності, стимулюють підвищений настрій у процесі роботи, сприяють виникненню захопленості діяльності. Емоційна стійкість (за напруженого творчого пошуку, розчарувань, критики або невдач).

Нами визначено характеристики рівнів розвитку фантазії молодших школярів [9]. Зокрема, *низький рівень розвитку фантазії* має такі характеристики:

Учень має труднощі з виконанням завдань на пошук різних варіантів отримання результату, на розроблення гіпотез і продукування оригінальних ідей. Учень не вміє самостійно висувати ідеї стосовно створення нових образів фантазії, не прагне вдосконалювати свою пізнавально-творчу діяльність, не демонструє інтересу або демонструє слабо виражений інтерес до будь-яких видів творчої діяльності, не здатний самостійно створювати нові творчі продукти або створює прості, схематичні, погано розроблені образи, раніше побачені або почуті, не виявляючи при цьому бажання їх утілення у зовнішньому продукті. Створювані образи таким учнем малоцікаві, не справляють враження на слухача чи глядача. Учень не зацікавлений у майбутній творчій діяльності, не

прагне брати участь у її колективних видах, не проявляє ініціативу, не бере участі в дискусіях, не ділиться своїми творчими задумами з товаришами. Завдання сприймає пасивно, а мислить інертно. У край низька продуктивність. Образи малоцікаві, не деталізовані. Учень уникає завдань підвищеної складності, не проявляє інтересу до проблемно-пошукових типів завдань. Він відчуває труднощі з організацією самостійної роботи, тому практично завжди потребує допомоги вчителя або товаришів. Засвоєння ним способів творчої діяльності йде вкрай повільно, тому він вважає за краще діяти за шаблоном. Творчий продукт має незавершений вигляд. Навички саморегуляції проявляються слабо. Учень відчуває себе некомфортно, невпевнено, боїться виступати публічно. Сприйняття ним будь-яких творчих продуктів не відрізняється жвавістю та емоційністю. Невдачі супроводжуються тривалими негативними емоціями. Має занижену або завищену самооцінку. Як правило, зосереджений на собі, відчуває труднощі у спілкуванні.

Середній рівень розвитку фантазії має такі характеристики:

Учень уміє самостійно, а інколи за допомогою вчителя висувати ідеї стосовно створюваних образів фантазії, справляється із завданнями на пошук різних варіантів отримання результату, на розроблення гіпотез і продукування оригінальних ідей, але не прагне до найбільшого їх числа і не здатний, якщо того вимагає завдання, вибрати найбільш удалий варіант вирішення проблеми. За виконання творчих робіт береться із задоволенням, проте продуктивність недостатньо висока. Шукає можливості виразити себе у творчості, але інтерес до неї непостійний. Створювані образи малоцікаві, здебільшого передбачувані, стандартні, помірно деталізовані. Учень прагне вдосконалювати свою пізнавально-творчу діяльність, демонструє частковий інтерес до різних видів творчої діяльності. Успішно взаємодіє з колективом, але не завжди висловлює свою точку зору, боїться критики. Учень надає перевагу легким завданням, а не складним, але в їх вирішенні не завжди наполегливий. Інтерес до проблемно-пошукових видів завдань є, але він непостійний. Здатний до напруженої діяльності, «занурення» у завдання. Учень уміє працювати самостійно, однак це проявляється не завжди. Засвоєння способів творчої діяльності відбувається в середньому темпі, успіх у засвоєнні непостійний. Творчий продукт має завершений вигляд, проте не всі деталі опрацьовані. Навички саморегуляції розвинені недостатньо. Емоції, що супроводжують діяльність, як правило, залежать від багатьох обставин: оточення, настрою, успіху або невдачі. Сприймання різних творчих продуктів відрізняється жвавістю та емоційністю. Середній рівень

характеризується недостатньо розвиненими навичками адекватної самооцінки. Учень чуйний, уважний, але буває нетерплячим і різким у спілкуванні.

Високий рівень розвитку фантазії має такі характеристики:

Учень уміє самостійно, без допомоги вчителя висувати різноманітні ідеї щодо створюваних образів фантазії, володіє різними прийомами і методами створення нових образів, які вирізняються різноманітністю, оригінальністю, а також розробленістю й деталізованістю, прагне втілення їх у новому творчому продукті. Створювані образи таким учнем дуже цікаві, справляють яскраве враження на слухача чи глядача. Учень легко даються завдання на виділення ознак, знаходження різних способів класифікації, пошук різних варіантів отримання результату, виявлення і постановку проблем, самостійне генерування великої кількості ідей, віддалених асоціацій, удосконалення об'єкта, знаходження нових способів його використання. Виявляє активність, зацікавленість, готовність, прагнення вдосконалювати свою пізнавально-творчу діяльність. Його творчість самобутня, оригінальна, несе відбиток особистості творця. У роботі дотримується індивідуального темпу і стилю, уміючи підпорядкувати емоційні, інтелектуальні та вольові зусилля певній меті. Допомоги вчителя не потребує. Учень знаходиться у постійному пошуку будь-яких можливостей для виходу своєї творчої енергії й отримує задоволення скоріше від самого процесу, ніж від результату. Прагне розглядати проблему на більш глибокому рівні або з іншого боку. Образи незвичайні, велика увага до деталей. Уміє формулювати проблеми, ставити ясні, чіткі питання, приходиться до обґрунтованих висновків і рішень, перевіряти їх, мислити вільно, ефективно взаємодіяти з колективом, бачити альтернативні шляхи вирішення проблеми та вибрати найбільш удалий із них. Учень незалежний, не боїться критики, ініціативний, наполегливий. Сприймання ним різних творчих продуктів відрізняється активністю, жвавістю та емоційністю. Учень застосовує різноманітні види самостійної роботи з найбільшою їх ефективністю у конкретній ситуації. Засвоєння способів творчої діяльності відбувається швидко і легко. Творчий продукт має повністю завершений вигляд. Навички саморегуляції досить розвинені, звідси висока продуктивність. Як правило, діяльність супроводжується позитивним емоційним настроєм, станом наснаги, учень часто виходить за рамки заданого. Інтерес до проблемно-пошукових типів завдань постійний, їх рішення в пріоритеті, принципово самостійно. В учня регулярна адекватна самооцінка. Він глибоко співпереживає, чут-

ливий до проблем і потреб оточуючих, більше довіряє своїм почуттям та інтуїції.

З'ясовано, що наявність інтересу до завдання підсилює діяльність уяви. Молодшим школярам, особливо учням 1–2-х класів, подобається слухати і читати казки, а тому їх зацікавило завдання самостійно вигадати власну казку. Водночас траплялися випадки, коли учні, переважно 4-х класів, говорили, що їм не подобається це завдання, оскільки, за їхніми словами, казки - це забава для малечі (це своєрідний засіб утвердитися у власній дорослості). Нецікаве завдання стало для учнів захопливим і цікавим, коли їм було запропоновано вигадати казку, яку кожний із них потім розповість усьому класу. Таким чином, уведення змагальної ситуації допомогло учням створити цікаві твори (казки). Мотив «не подобається» поступився місцем іншому мотиву – «розповісти щось цікаве». Учні долучалися до творчої діяльності із задоволенням, оскільки вона реалізувала їх цікавість, потребу в пізнанні світу, у спілкуванні та бажанні виявити себе.

Нами виявлено, що головним мотивом, яким керувалися діти, виконуючи тест «Вербальна фантазія», у якому було завдання створити казку, є пізнавальний - мотив отримання нових вражень. Проте нові образи, створені дітьми на прохання дорослого (у нашому випадку експериментатора) і за його схвалення, радували їх не тільки новизною, а й переживанням власного успіху. У прагненні до творчих досягнень та успіхів у пізнавально-творчій діяльності проявляється мотив самоствердження. Експериментатор підкріплював діяльність фантазії дітей своєю зацікавленістю, уважним слуханням, схвальною оцінкою, а діти, прагнучи отримати таке схвалення, демонстрували свої творчі можливості. Необхідно зазначити, що самоствердження також великою мірою залежить від змісту оцінки сторонніх людей.

У прагненні розкрити свій творчий потенціал, створюючи новий продукт, виявляється мотив самовираження або самореалізації. У таких дітей існує потреба у творчій діяльності, зокрема у фантазуванні. Так, учень 3-го класу Роман Г. на наше прохання створити казку сказав, що може вигадати не одну, а декілька. І справді, хлопчик із великим задоволенням створив кілька казок, які, до речі, дуже цікаво було слухати. Вони захоплювали і самого автора так, що той про все забував. Під час нашої бесіди до класу неодноразово заглядали однокласники, нагадуючи, що чекають його на вулиці, і цим самим відволікали нашу увагу. Проте хлопчик жодного разу не збився, нічого не забув. Обіцяючи своїм друзям зараз вийти, він знову настільки поринав у світ вигаданих казкових героїв, що відразу забував про свою обіцянку. Хлопчик був невтомним оповідачем. Сам захоплювався тим, про що розповідав,

і захоплював своїми вигадками нас. Він розповідав так, ніби був очевидцем або учасником тих подій, про які йшлося. Учителька називала його найбільшим фантазером у класі. До того ж розповіла нам, що не один раз чула, як хлопчик на перервах, оточений однокласниками, розповідав їм свої вигадані історії.

Зміст дитячих казок часто забарвлений мотивом співчуття, прагненням якимось чином допомогти казковим героям, підтримати їх у складних ситуаціях, знайти вихід із них. Так, наприклад, учень 2-го класу Назар Ю. вигадав казку, дійовими особами якої були знайомі нам персонажі: Буратіно, кіт Базиліо, лисиця Аліса, у якій змалював нові способи порятунку Буратіно від його кривдників, які, як нам відомо, увесь час намагалися його обдурити.

Учениця 3-го класу Аліна Ф. вигадала казку, у якій головний персонаж вовк змальований як найдобріший звір у лісі - Вовчик Добре Серце. Він стежить за порядком у лісі, усім допомагає, приходиться на порятунок. Дівчинка такий вибір пояснила тим, що їй шкода вовка, адже його в усіх казках змальовують злим, підступним, інколи телепкуватим, якого легко обвести навколо пальця, обдурити. А тому у своїй казці вона наділила його позитивними рисами.

Як бачимо, у зазначених казках знайомі нам персонажі наділяються новими для них рисами (протилежними до тих, що їм притаманні за сюжетами відомих казок), перебувають у нових, незвичних стосунках з іншими персонажами. Варто зазначити, що такі казки не поодинокі.

У казках дітей помітний також мотив самозахисту. Так, наприклад, в учня 4-го класу Дмитра Р., як нам стало відомо пізніше, були непорозуміння з однокласниками: його ображали, погрожували розправою, інколи навіть били. А тому у своїй казці, у якій, до речі, він сам був головним персонажем, хлопчик вигадав, ніби став переможцем Олімпійських ігор із плавання. Учень із захопленням розповідав, як йому вручили золоту медаль, подарували багато квітів, подарунків, як йому довго аплодували глядачі. Після цієї перемоги в нього з'явилося багато прихильників, усі хотіли з ним товаришувати, а його кривдники попросили в нього вибачення.

В учня 2-го класу Вадима Б. не було батька, і це спричиняло йому нестерпну біль, а тому у своїй казці він вигадав, що випадково зустрів на вулиці чоловіка, який назвався його батьком. Хлопчик розповідав, як вони разом відвідували ляльковий театр, ходили до басейну, каталися на ковзанах, їздили на риболовлю. А одного разу, будучи в лісі на полюванні, він навіть урятував свого батька від дикого звіра. Після цього батько ще більше полюбив його за сміливість, мужність, винахідливість. Казки такого типу мають терапевтичний ефект, вони

дають дітям тимчасову можливість розслабитися, допомагають звільнитися від напруги.

Багато хто з дітей викладав події казки від першої особи, вдаючись до способу перетворення. Цей спосіб учні використовували не лише для пожвавлення викладу своєї розповіді, а й для реалізації особистих прагнень - бути співучасником цікавих подій, а можливо, й для того, щоб хоча б подумки здійснити свої потаємні, але поки що нездійсненні бажання (наприклад, «полетіти на ракеті у космос», «стати президентом країни», «навчатися у школі, у якій можна робити все, що завгодно»). Вживання у ситуацію надавало подіям рис «реальності» і тим самим ще більше сприяло активізації фантазії дітей. Тут спостерігається мотив реалізації власних бажань.

З'ясовано, що до творчої діяльності молодших школярів спонукають як зовнішні мотиви, так і внутрішні. Зовнішні мотиви безпосередньо не пов'язані з творчою діяльністю, але впливають на її успішність (довіра до вчителя, прагнення отримати гарну оцінку, похвалу дорослих, позитивний відгук від слухачів тощо). Внутрішні мотиви пов'язані безпосередньо із самим процесом творчої діяльності, її результатами (схильність до занять творчістю, бажання висловитися, поділитися враженнями, допитливість, творчий інтерес, почуття захопленості, емоційний сплеск тощо).

Внутрішня мотивація молодшого школяра нестійка, інтерес виявляється переважно до результату. Вольові зусилля до подолання труднощів, наполегливість у досягненні мети, завершенні творчого продукту учні виявляють залежно від ситуації: цікаве завдання, приваблива, внутрішньо хвилююча тема творчої роботи, підтримка дорослих, товариша, орієнтація на глядачів тощо.

Водночас, на нашу думку, учитель має впливати як на зовнішні мотиви учнів (цікаве завдання, представлення роботи на виставці, схвалення, визнання творчих досягнень і успіхів у творчій діяльності), так і на їхні внутрішні мотиви (прагнення до нових вражень, освоєння та пізнання навколишнього світу, прагнення передавати враження від оточуючого світу), лише за таких умов можливі суттєві зрушення у розвитку творчих здібностей молодших школярів, становленні їхньої творчої особистості.

Необхідно вибудувати розвивальну роботу таким чином, щоб викликати в учнів інтерес, бажання до творчої діяльності, зокрема фантазування, а також прагнення до самопізнання і саморегуляції, тобто актуалізувати та активізувати в них потребу в саморозвитку.

Таким чином, нами виявлено, що створення дітьми нових образів фантазії, зумовлено різними мотивами, зокрема прагненням нових вражень, бути співучасниками цікавих подій, освоєння та пізнання навколишнього світу (пізнавальний мотив); прагненням до схвалення, творчих досягнень і успіхів у творчій діяльності (мотив самоствердження); прагненням розкрити власний творчий потенціал (мотив самовираження, самореалізації); прагненням хоча б подумки здійснити свої потаємні, але поки що нездійсненні бажання (мотив реалізації власних бажань); прагненням протистояти психологічній напрузі (мотив самоцілення, самозахисту).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Губенко О.В. Теоретико-методологічні основи дослідження психологічних механізмів творчої діяльності (інтегративний підхід) : монографія. Київ : Апостол, 2019. 400 с.
2. Клименко В.В. Психологія творчості. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 480 с.
3. Максименко С.Д., Меєрович М.Й., Шрагіна Л.І. Системне мислення: формування і розвиток. Київ : Києво-Могилянська академія, 2020. 251 с.
4. Психологічна діагностика інтелекту, мислення, креативності дитини / упоряд.: С. Максименко, Л. Кондратенко, О. Главник. Київ : Мікрос-СВС, 2003. 112 с.
5. Рибалка В.В. Психологія розвитку творчої особистості : навчальний посібник. Київ : ІЗМН, 1996. 236 с.
6. Роменець В.А. Психологія творчості : навчальний посібник. 2-е вид., доп. Київ : Либідь, 2001. 288 с.
7. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.
8. Стратегії творчої діяльності: школа В.О. Моляко / за заг. ред. В.О. Моляко. Київ : Освіта України, 2008. 702 с.
9. Чорна О.М. Психологічні засади розвитку фантазії у молодших школярів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2020. 370 с. URL: http://ipood.com.ua/data/avtoreferaty_i_dysertatsii/2020/CHORNA_diser_pas.pdf